

I en tid av utmaningar gällande såväl klimat som demokrati, har Troja Scenkonst genomfört ett utmanande projekt som aktualiserar frågor om olydnadens roll i en demokrati. Projektet bestod av tre etapper som alla genomfördes 2017: En uppstartsturné på våren, en livesänd dokumentär på sommaren och teaterföreställningen Olydnad på hösten. Något varje etapp hade gemensamt var ambitionen att väcka samtal om olydiga medborgare och deras roll i att upprätthålla demokratin i vårt samhälle.

Jag som skriver heter Olivia Linander. Till vardags är jag aktivist och utbildare, och på uppdrag av Troja Scenkonst har jag intervjuat nio personer som deltog i projektets olika moment - tre workshopdeltagare, tre dokumentärtittare och tre teaterbesökare. Nedan är några höjdpunkter ur ett avsnitt av den utvärderande text jag skrivit baserat på intervjuerna. Eftersom jag själv deltog i alla tre moment av projektet finns också mina egna reflektioner med bland intervjupersonernas. Vad gäller mitt eget perspektiv, tar jag ofta avstamp i mitt starka engagemang i klimatrörelsen. Mina reflektioner bottnar därför till avgörande del i mina egna erfarenheter av förändringsarbete i civilsamhället - med civil olydnad som ett av verktygen i min verktygslåda.

Vad kännetecknar *Olydiga medborgare*?

Här tar jag upp olika teman som jag tycker varit framträdande i deltagarnas och mina egna reflektioner. För varje tema har jag valt ett eller två citat som jag resonerar utifrån.

Samtal om demokrati

“Det fördes ju inte konversation om demokrati särskilt ofta - men tar ändå upp demokratiska aspekter; att människor går samman, gemensamt för fram ett budskap, försöker göra sin röst hörd. Så det finns ju en demokratisk anda i det hela.” - Oskar

Flera av Trojas mål knyter an till ambitionen att skapa ett forum för samtal om demokrati. Malmöbon Oskars citat gäller här Disobedience Live, men liknar även vad andra har svarat om både uppstartsturnéns workshops på våren och teaterföreställningen på hösten. Även om demokrati sällan diskuterades rakt på sak, så rörde ämnena som diskuterades (medborgarskap, sociala rörelser, olydnad...) i allra högsta grad demokratifrågor.

Historieskrivning om och synliggörande av sociala rörelser

“Önskar jag hade sett den här pjäsen innan jag började som värvare på Naturskyddsföreningen. Det var så många exempel på individer och folkrörelser. För att förklara kraften i vad en folkrörelse är, vad den kan utföra.” - Sebastian

Kunskap om rörelser genom historien hade varit till stor hjälp för Sebastian i Göteborg när han som värvare behövde svara på skeptiska frågor om vad Naturskyddsföreningen "har för makt egentligen"... Enligt mig är detta också otroligt viktigt för sociala rörelser och andra aktörer för demokrati i stort, att vi känner till historier om hur saker gått till förut. Hur har kamper egentligen vunnits? Och när man inte vann, vad gick snett? Denna typ av kunskap är helt nödvändig för att förändringsaktörer ska få en komplett färgpalett anpassat efter inte bara global utan också svensk historia.

Demokratisk anda i genomförandet

"Sen om jag håller med henne eller inte är fullständigt ovidkommande." - Pär

Valet att ge personer med olika värdegrund plats på scen i teaterföreställningen, och valet att intervjua exempelvis poliser och kolgruvearbetare inom ramarna för dokumentären, visar på en vilja att låta det demokratiska samtalet genomsyra projektet. "Det är viktigt om man ska prata om demokrati - att man låter andra röster än sin egen göra sig hörd, även motståndarnas då. Även om deras röst blir hörd i det normativa samtalet, där koldirektören får diktera vad han vill. Det är viktigt om man försöker jobba för ett mer demokratiskt samhälle, att göra dem hörda, inte sänker sig till deras nivå" - så uttryckte sig Oskar om saken. *Olydiga medborgare* valde genomgående dialog framför konflikt.

Den mångbottnade bilden av civilkurage och civil olydnad

"Det var roligt att det var så skilda former av civil olydnad - att det finns så många olika sätt. Man föreställer sig det som en ganska enformig aktivitet, att det finns ett visst utbud av sätt, men workhopen öppnade för mer uppfattningar av vad civil olydnad kan vara."
- Agnes

Den mångbottnade bilden av människors aktivism är ännu ett av de mål Troja Scenkonst lyckades väl med i sitt projekt. I sina workshops under uppstartsturnén samlade de in en mängd olika berättelser - positiva och negativa - och gjorde övningar där det diskuterades vad som egentligen är en motiverad och effektiv olydnadshandling, och vad som kanske inte är det. Under dokumentären fick tittarna se att civil olydnad inte bara består av de poliskonfrontationer de flesta tar del av genom nyhetsrubriker, utan också måltider tillsammans, samtal om rädslor och allt annat vardagligt mänskligt. I teatern fick åskådarna ta del av sånger som vi i efterhand fick veta varit olagliga, vi fick möta personer vi höll med och personer vi inte höll med, och vi fick ta del av några aktivisters reflektion över en mindre lyckad klimataktion och se att aktivism kan gå både bra och dåligt.

Ingen av de jag intervjuat har sagt att de gått från projektet med en mer negativ bild av civillikage eller civil olydnad. De flesta har snarare sagt att de fått en mer nyanserad bild och fått sig en tankeställare genom att fler perspektiv fanns med än vad de räknat med.

Avstigmatisering av olydnad

“Olydnad måste inte vara snudd på kriminell handling, utan det kan vara en vanlig handling utifrån ett annat perspektiv, andra värderingar.” - Ann-Cathrin

Alla projektets tre etapper gav ett radikalt annorlunda perspektiv på olydnad än det som skildras i debatten till vardags. Snarare än att skildra aktivister som onormala småtokiga människor, skildrades de som vanliga människor med visioner om förändring. Linnéa i Boden menar att hon och hennes kollegor efter projektet hade en känsla av att “det är helt okej att vara civilt olydig”. Joppe i Linköping menar att hon påverkades starkt av inslagen av självreflektion från aktivisters håll när de begått misstag. Projektet innehöll många skildringar av aktivisten som en människa som vem som helst.

Tillvaratagande och stabiliserande av Run for your Life-nätverket

“Det är lättare med nåt som är nära... I och med att [Run for your life] hände genom hela Sverige. Det blev en rörelse på ett annat sätt. Med [Disobedience-]sändningen tajmade jag mest in när de åkte buss. Jag fick inte samma engagemang, då jag inte personligen var med i det.” - Linnéa

Det här är kanske den del av projektet som lämnar mest utrymme för frågetecken och utveckling, enligt mig. Klimatstafetten *Run for your life* 2015 blev en sådan succé rörelsebygge-mässigt, då lokalgrupper engagerade sig och ett nationellt nätverk tycktes ta form. Om mer tid och resurser hade ägnats åt att mobilisera det nätverket kring *Olydiga medborgare*, inklusive att hjälpa många av de aktiva från 2015 återhämta sig från post-Paris-depressionen (alltså fenomenet att många i klimatrörelsen upplevde att de engagerat sig förgäves när Paris-avtalet inte levererade vad många hoppats på)... Då hade möjligen fler samtal om civillikage, fler visningar av live-dokumentären och därmed ännu mer fortbildning om olydiga medborgare kunnat blossa upp runtom i landet. Förhoppningsvis hade då också fler i den primära målgruppen kunnat nås.

Nyfiken kritisk skildring av klimatrörelsen idag (genom Disobedience Live)

“Det var så fint att få vara med fast man inte var med! [...] Jag låg med den tills jag somnade och det var svårt att stänga av ibland.” - Klara

Jag har valt det här citatet för att jag vill belysa vilken roll den här skildringen spelade för klimatrörelsen själv. Den fyllde en funktion för många av de människor som vill men inte har möjlighet att resa till denna typ av händelse, som Klara som var hemma i Göteborg; en utbildande funktion för erfarna människor i klimatrörelsen att lära sig om hur rörelser jobbar internationellt; en upplysande funktion för nybörjare i klimatrörelsen att lära sig nya metoder och möjligheter för engagemang; och en överbryggande funktion för att hjälpa olika sociala rörelser att lära känna varandra och följa varandras kamp.

Själv är jag övertygad om att den här typen av live-sändningar från aktivistiska händelser skulle kunna nå ut till många fler om det riktades primärt till en målgrupp med starkt engagemang, dvs människor i och omkring de sociala rörelserna själva. Om dess form och innehåll anpassades för just den målgruppen (snarare än en bredare allmänhet), och vare sig det då är en svensk eller internationell bas det gäller, skulle den kunna nå ut till många fler och ha en otrolig betydelse för olika sociala rörelser.

Sammanfattning

Olydiga medborgare är ett projekt som inte bara stimulerat diskussion om demokrati utan också självt fört ett demokratiskt samtal genom att ge plats åt olika perspektiv genom hela projektet. Baserat på de intervjuer jag gjort har projektet lyckats öka kunskapen hos deltagarna om civilkurage och dess roll i demokratins bevarande och utveckling. Man har synliggjort civilkurage och civil olydnad i svensk nutid, och samtidigt flyttat fram positionerna vad gäller svenska aktivisters kunskap om rörelsehistoria.

Flera aspekter av projektet, kanske då särskilt det unika och nytänkande live-dokumentärformatet, skulle med fördel kunna genomföras i större skala och på ännu bättre sätt i framtiden. Om den här typen av trestegsraket kan ske på ännu bredare front, exempelvis på skolor nationellt eller som ett initiativ riktat till civilsamhället i stort, skulle det kunna bli en riktig vitaminkick för svensk demokrati - och för de många sociala rörelser som bidrar till att hålla den levande.